

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETSAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (19)
2009-06-24

FÖRSKOLEINSPEKTÖRER
HANS DAHLIN
BIRGITTA MAGNUSSON

TEL 508 33 655
TEL 508 33 635

Rapport

från inspektion av

Gröndals förskoleområde

13/4 – 23/4 2009

Förskolorna

Gröndalsgården, Lövholmsvägen 85

Hamngården, Maskinistgatan 9

Karlavagnen, Ljustöparbacken 2

Sjöbjörnen, Sjöbjörnsvägen 76

Trekanten, Lövholmsvägen 23B

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE	3
OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	4
Systematiskt kvalitetsarbete och ledarskap	4
Normer och värden	4
Utveckling och lärande.....	4
Barns inflytande.....	4
Förskola och hem.....	4
Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet	4
BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN.....	5
<i>Organisation.....</i>	5
<i>Barn och personal .....</i>	6
SAMMANSTÄLLNING	7
Styrkor	7
Svagheter	8
Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning	8
Områden att utveckla.....	8
ENHETENS RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.....	9
Systematiskt kvalitetsarbete och ledarskap	9
<i>Strukturella förutsättningar .....</i>	10
Normer och värden	11
<i>Barn i behov av särskilt stöd .....</i>	12
<i>Likabehandlingsplan.....</i>	12
Utveckling och lärande.....	12
<i>Pedagogiskt innehåll och dess organisation.....</i>	12
<i>Språk och kommunikation samt logiskt tänkande.....</i>	14
<i>Pedagogisk dokumentation.....</i>	15
Barns inflytande.....	15
Förskola och hem.....	16
Samverkan med förskoleklass, skola och fritidshem.....	18
TILL SIST	19

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE

Enheten för inspektion utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska hur förskolan/ skolan utvärderar sin egen verksamhet
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua elever/barn, personal och skolledning. Vid granskningen av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- besöka verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så heltäckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Förskoleinspektörerna skapar, genom inläsning av lokala dokument, intervjuer och besök i de pedagogiska miljöerna, en så heltäckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet utgår vi även från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning, vars definitioner av begrepp inspektionen även använder. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.¹

---

¹ Från Skolverkets ”BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola”

OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns med endast när en förskola följs upp eller inspekteras på nytt.

Systematiskt kvalitetsarbete och ledarskap

Detta område granskas främst utifrån Skolverkets allmänna råd om kvalitetsredovisning och Kvalitet i förskolan, Stockholms stads kvalitetsstrategi samt utifrån Läroplan för förskolan (Lpfö 98) och anvisningar gällande förskolan i budget 2009.

Normer och värden

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i Läroplan för förskolan, anvisningar gällande förskolan i budget 2009, Skolverkets allmänna råd samt Diskrimineringslagen (2008:567) och Skollagen.

Utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i Läroplan för förskolan, anvisningar gällande förskolan i budget 2009 och Skolverkets allmänna råd.

Barns inflytande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i Läroplan för förskolan och Skolverkets allmänna råd.

Förskola och hem

Detta område granskas främst utifrån riktlinjer i Läroplan för förskolan, anvisningar gällande förskolan i budget 2009 och Skolverkets allmänna råd.

Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet

Detta område granskas främst utifrån riktlinjer i Läroplan för förskolan, anvisningar gällande förskolan i budget 2009 och Skolverkets allmänna råd.

BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN

Gröndals förskoleområde är en kommunal enhet med fem förskolor i Gröndal, Hägerstens-Liljeholmens stadsdelsförvaltning. I enheten ingår förskolorna;

- Gröndalsgården, Lövholmsvägen 85, 6 avdelningar
- Hamngården, Maskinistgatan 9, 4 avdelningar
- Karlavagnen, Ljustöparbacken 2, 2 avdelningar
- Sjöbjörnen, Sjöbjörnsvägen 76, 2 avdelningar
- Trekanten, Lövholmsvägen 23B, 2 avdelningar

Förskolan Gröndalsgården är en av Stockholms äldsta förskolor och där öppnade en ute-grupp i en paviljong för 1,5 år sedan medan Karlavagnens förskola kom från Gröndalsskolan och flyttade till nya lokaler för två år sedan. Hamngården, Trekanten och Sjöbjörnen har varit förskolor sedan 80-talet. Förskolornas lokaler är samtliga byggda för förskoleverksamhet, två i friliggande hus och tre i flerfamiljshus. Alla förskolorna har egna gårdar och närhet till natur och grönområden.

Organisation

Enheten leds av en rektor som har det övergripande ansvaret samt en tf biträdande rektor. Ledningen har sitt huvudkontor på Hamngården tillsammans med enhetens administrativa assistent. Cheferna har delat upp ansvaret för förskolorna mellan sig och besöker förskolorna på bestämda dagar varje vecka. Varje förskola har en husledare som tillsammans med cheferna bildar en ledningsgrupp som träffas varje fredag förmiddag. På mötet ges information från rektorsmöten samt intern information, här diskuteras även övergripande pedagogiska och strategiska frågor. Det finns även en arbetslagsledare på varje avdelning som har ett extra ansvar för det pedagogiska arbetet. Både hus- och arbetslagsledare har skriftliga arbetsbeskrivningar.

Enhetens personal deltar i fyra olika nätverksgrupper med fast representantskap. Dessa träffas enligt ett rullande schema på torsdagar. Det finns två pedagoggrupper, en kvalitetsgrupp och en grupp för barn i behov av särskilt stöd. Gruppen för barn i behov av särskilt stöd är vilande för tillfället. Enheten genomför även fyra gemensamma planerings-, utvärderings-, och utbildningsdagar per år och nya arbetslag kan vid behov få möjlighet till en extra dag. Enheten deltar aktivt i stadsdelens fortbildningsverksamhet och avdelningarna kan vid behov få extern handledning. Varje förskola har arbetsplatsträff en gång i månaden där båda cheferna deltar förutom att avdelningar även har avdelningsmöten varje månad. De flesta förskolorna har avdelningsplanering på dagtid och all personal har enskild planeringstid som på några förskolor är schemalagd. All personal har 1,25 timmar i veckan avsatt för möten utanför schemat.

Barn och personal

Här redovisas antal barn i grupperna samt antal personal beräknat i årsarbetare.

- Andel förskollärare: 43 % (Stadens genomsnitt är 46 %)
- Barn/ personal: 5,6 (Stadens genomsnitt är 4,6 barn/personal)

Gröndals förskoleområde

Förskola, avdelning	Avd typ	Barn/avd	Antal Fsk*)	Antal Bsk mfl	Summa personal	Snitt barn per personal	Fsk %
Gröndalsgården							
Duvan	1-3 år	14	1,78	1	2,78	5,04	64%
Kråkan	1-3 år	14	1	2	3	4,67	33%
Sparven	1-3 år	15	1,88	1	2,88	5,21	65%
Anden	3-5 år	20	1	2	3	6,67	33%
Gladan	3-5 år	21	1,88	1,13	3,01	6,98	62%
Svalan	3-5 år	10	1	2	3	3,33	33%
Stöd				1,5	1,5		
Avdelningspers		94	8,54	9,13	17,67	5,32	48%
Hamngården							
Ekan	1-3 år	14	1	1,75	2,75	5,09	36%
Måsen	1-3 år	14	0	3	3	4,67	0%
Svanen	3-5 år	20	1,5	1,72	3,22	6,21	47%
Viggen	3-5 år	19	2	1	3	6,33	67%
Stöd				0,94	0,94		0%
Avdelningspers		67	4,5	8,41	11,97	5,60	38%
Sjöbjörnen							
Isbjörnen	1-3 år	14	1	2	3	4,67	33%
Valrossen	3-5 år	21	2	1	3	7,00	67%
Stöd			1		1		
Avdelningspers		35	3	3	6	5,83	50%
Karlavagnen							
Stjärnan	1-3 år	14	1	1,73	2,73	5,13	37%
Regnbågen	3-5 år	20	0,81	2	2,81	7,12	29%
Stöd				1,25	1,25		
Avdelningspers		34	1,81	3,73	5,54	6,14	33%
Trekanten							
Snigeln	1-4 år	15	1,88	1,5	3,38	4,44	56%
Sländan	3-5 år	20	0,75	2,25	3	6,67	25%
Stöd				1	1		
Avdelningspers		35	2,63	3,75	6,38	5,49	41%
Hela Gröndal		265	20,48	28,02	47,56	5,6	43%

* Här menas förskollärare, fritidspedagog eller lärare med examen mot de yngre åldrarna.

SAMMANSTÄLLNING

AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vårt uppdrag som inspektörer är att granska och utvärdera enhetens resultat. Med resultat menar vi enhetens förmåga att sträva mot de nationella och kommunala målen samt efterleva de riktlinjer och krav som finns i styrdokumentet. Våra bedömningar presenteras utförligare under rubriken ENHETENS RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.

Styrkor

Vår inspektion har visat att enhetens förskolor utmärks av ett antal styrkor, bland annat dessa:

- Enheten har hög andel förskollärare.
- Enheten har goda förutsättningar för systematiskt kvalitetsarbete genom en tydlig organisation med uttalad ansvarsfördelning och mötesstruktur. Avdelningarnas arbetsplaner visar på ett tydligt sätt hur åtaganden och läroplan förverkligas.
- Enhetens egna kompetensutveckling och deras deltagande i stadsdelens kompetensutveckling stödjer mål och utvecklingsarbete.
- Personalens relationsinriktade arbetssätt och goda beskrivningar av hur de omsätter arbetet med normer och värden i praktiken.
- Personalens goda beskrivningar av hur de omsätter ett språkutvecklande arbetssätt i praktiken.
- Enhetens förskolor bedriver ett gott kontinuerligt arbete med rörelse och motorisk stimulans.
- Barnen ges möjlighet till inflytande över verksamheten inom ramen för den planerande verksamheten och genom barnintervjuer.
- En pedagogisk dokumentation som främst genom bilder synliggör verksamheten för barn och föräldrar.
- Enheten har olika former för föräldrasamverkan vilket ger goda förutsättningar för föräldrars delaktighet.
- Enheten har strategier för överlämnandet till skolans verksamheter och ett utarbetat arbetssätt där man strävar efter trepartssamtal.

Svagheter

Vår inspektion har visat att det finns vissa områden som enhetens förskolor delvis brister i, bland annat följande:

- Förskollärare saknas på en av enhetens avdelningar.
- Målstyrningen försvagas genom att enhetens verksamhetsplan inte ligger till grund för avdelningarnas arbetsplaner.
- Enheten har bristfälliga strategier för att motverka traditionella könsrollsmönster.
- Enheten har bristfälliga strategier för det mångkulturella uppdraget och för arbetet med flerspråkighet.

Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning

- Likabehandlingsplanen är inte förankrad hos föräldrarna. Det ska framgå i planen när och hur föräldrar kontinuerligt görs delaktiga.

Områden att utveckla

Vi bedömer att följande utvecklingsområden, som kan utgå från såväl styrkor som svagheter, bör prioriteras:

- Förankra enhetens värdegrund och pedagogiska ställningstagande som utgångspunkt för det pedagogiska arbetets innehåll och struktur. Vidareutveckla utifrån detta ett mer ämnesövergripande tematiskt arbetssätt där läroplanens målområden vävs in till en helhet.
- Vidareutveckla målstyrningen i det systematiska kvalitetsarbetet genom att utarbeta avdelningarnas arbetsplaner utifrån enhetens verksamhetsplan
- Vidareutveckla de pedagogiska miljöerna till att bli mer tillgängliga, kreativa och utmanande med delvis större tillgång till konstruktions- och skapande material, främst för de yngsta barnen.
- Utveckla den pedagogiska dokumentationen till ett planerings-, reflektions- och arbetsverktyg för personalen och för utveckling av verksamheten som en del av det systematiska kvalitetsarbetet.
- Vidareutveckla arbetet med barns inflytande genom att öka tillgängligheten i de pedagogiska miljöerna samt att även tydligare återkoppla till barnen om vad deras inflytande lett fram till.
- Vidareutveckla strategierna för det mångkulturella uppdraget och innefatta i detta arbetet med flerspråkiga barn samt utveckla strategier för arbetet med att motverka traditionella könsrollsmönster.

ENHETENS RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE

Systematiskt kvalitetsarbete och ledarskap

Vår samlade bedömning är att enheten har goda förutsättningar för sitt fortsatta utvecklingsarbete. Ledningen består av rektor och biträdande rektor som har uttalad rollfördelning och enheten har även ytterligare delegation av arbetsuppgifter som bidrar till tydlig ansvarsfördelning. Olika mötesforum stödjer organisationen och skapar förutsättningar för delaktighet för alla medarbetare. Enhetens verksamhetsplan och avdelningarnas arbetsplaner med dess åtaganden och arbetssätt har tydliga kopplingar till läroplanen och stadens mål. Enligt personalens beskrivningar är det dock bara avdelningarnas arbetsplaner som är levande styrdokument. Enheten har former för fortbildning som stödjer verksamhetsutvecklingen och bidrar till att enheten fungerar som en lärande organisation. Vi anser dock att målstyrningen i det systematiska kvalitetsarbetet bör utvecklas genom att låta enhetens verksamhetsplan utgöra underlag för avdelningarnas arbetsplaner samt utveckla den pedagogiska dokumentationen till att även bli ett verktyg för utvärdering och planering.

Mycket av arbetet på förskolorna utgår från avdelningarnas verksamhetsplaner som under året kommer att byta namn till arbetsplaner. Dessa tas fram av avdelningspersonalen på planeringsdagarna i augusti utifrån en mall som fastställts av enhetens kvalitetsgrupp. Avdelningarnas verksamhetsplaner innehåller omfattande arbetssätt och metoder för uppföljning kopplade till enhetens åtaganden, läroplanen och stadens mål. Dessa är enligt personalens beskrivningar levande dokument och ger enligt vår bedömning goda förutsättningar för det systematiska kvalitetsarbetet. Dock försvåras målstyrningen enligt vår mening av att enhetens verksamhetsplan bygger på avdelningarnas istället för tvärtom. Skolverkets Allmänna råd, Kvalitet i förskolan förordar att en ”roll- och resursfördelning” ska ske utifrån övergripande mål och det är utifrån de övergripande målen ”genomförandet av verksamheten” beskrivs. Här pågår enligt ledningen ett utvecklingsarbete för att få dokumenten att tidsmässigt komma i fas, något vi bedömer kommer att underlätta för verksamheten att svara upp mot förändringar i övergripande mål. Vi anser även att uppföljningen skulle underlättas av att man tog fram kriterier för uppföljning av sina åtaganden.

Personalen beskrev i våra intervjuer hur uppföljning sker kontinuerligt på avdelningsplanering och avdelningsmöten. Några avdelningar använder även vissa delar av självvärderingsmaterialet BRUK för att följa upp sitt arbete med språk och genus. En mer samlad uppföljning sker på avdelningsnivå i december. Utvärdering av läsåret sker på planeringsdagen i juni där avdelningarna skriftligt sammanställer till ledningen. Enligt vår bedömning innehåller dock avdelningarnas utvärderingar mer beskrivningar av arbetssätt än av resultat och analys. Även den pedagogiska dokumentationen kan enligt vår bedömning vidareutvecklas till att i större omfattning också vara ett arbetsverktyg för att analysera, utvärdera och vidareutveckla verksamheten. Utifrån avdelningarnas utvärderingar sammanställer ledningen enhetens kvalitetsredovisning. Denna

innehåller till viss del resultat och analys men det bör enligt vår uppfattning förtydligas hur kvalitetsredovisningen ligger till grund för enhetens verksamhetsplan. Personalen beskrev i inspektionens olika sammanhang hur barns och föräldrars synpunkter tas med i arbetet med framtagandet av kvalitetsredovisningen men även detta behöver enligt vår mening synliggöras.

Vi bedömer att den kompetensutveckling som erbjuds och organiseras väl sammanfaller med enhetens ambitioner och mål. Både ledning och personal beskrev i våra intervjuer hur man använder sig av och uppskattar den fortbildning som erbjuds via stadsdelen och dess utvecklingsledare. Det handlar bland annat om fortbildning kring barns språkutveckling och stadsdelens seminarieveckor som enheten aktivt deltar i. Dessutom anordnar enheten egen gemensam fortbildning exempelvis kring portfolio. Enhetens nätverksgrupper, där nästan all personal normalt deltar var fjärde vecka, anser vi ger goda förutsättningar för att enheten ska bli en lärande organisation. Personalen beskrev även i våra intervjuer att det finns möjlighet till arbetslagsutbildning och individuell fortbildning.

Vår bedömning är vidare att personalens möjligheter till planering och reflektion är rimliga. Husledare har två timmar i veckan för sitt uppdrag och arbetslagsledare har en timme i veckan. All personal har möjlighet till egen planering och förberedelser även om omfattningen ser olika ut mellan förskolorna och den inte alltid är schemalagd. All personal har 1,25 timmar i veckan för möten och samtal utanför schemalagd tid. De flesta arbetslag träffas varje vecka för planering och uppföljning. De tekniska förutsättningarna bedömer vi vara goda på enheten med bland annat tillräcklig tillgång till kameror och datorer.

Strukturella förutsättningar

Enligt vår bedömning har enheten genomsnittligt en förskollärartäthet på 43 procent som är fullt jämförbar med stadens genomsnitt på 46 procent. Detta ger goda förutsättningar för fortsatt verksamhetsutveckling men det finns skillnader inom enheten och en avdelning saknar i dagsläget förskollärare. Enhetens snitt på 5,6 barn per personal är enligt vår bedömning rimligt jämfört med stadens officiella snitt på 4,6 som dock utgår från andra beräkningsgrunder. Enheten har inlett ett arbete med att slå samman avdelningar till större grupper, något som enligt vår bedömning kan ge ökad flexibilitet i verksamheten men förutsätter planering och samarbete. På grund av personalomsättning är flera arbetslag i enheten nya vilket enligt vår mening påverkat kontinuiteten och utvecklingsarbetet negativt.

Alla enhetens förskolor har lokaler som är byggda för förskoleverksamhet och enligt vår bedömning väl lämpade för detta i de flesta fall med generösa ytor. Några ligger i friliggande hus medan andra är inrymda i flerfamiljshus. Flera av förskolorna har tillgång till egna rum för rörelse och gymnastik vilket är en ovanlig förmån. Förskolorna har även egna gårdar och en närhet till naturen som ger goda möjligheter till uteverksamhet.

Normer och värden

I verksamhetsplanen finns enhetens värdegrund formulerad tillsammans med vision och pedagogiskt ställningstagande för verksamheten. Man har även som åtagande att ”arbete aktivt med demokrati, empati och att ha kvar våra traditioner” samt att ”stärka barns identitet och självkänsla”. Den syn på barn som åtagandena framhåller anser vi utgår från läroplanens värdegrund och barns rättigheter. De arbetssätt och förhållningssätt som beskrivs och förväntas prägla verksamhetens innehåll anser vi att personalen väl kunde relatera till och konkretisera i inspektionens olika sammanhang. Vi bedömer detta som en gemensam styrka för enhetens förskolor. Dock relaterade man inte direkt till den formulerade värdegrunden som finns i verksamhetsplanen. Enligt vår mening skulle målstyrningen i enheten vinna på att enhetens värdegrund tydligare förankras och används som utgångspunkt och grund för det pedagogiska arbetet med normer och värden.

I samtalen förmedlade personal på olika sätt hur arbetet fokuserar på att ge barnen självkänsla och kamratskap med ett respektfullt bemötande. Vi vill även framhålla att flera bland personalen relaterade till likabehandlingsplanens förankringsarbete i sina beskrivningar av hur arbetet med normer och värden åskådliggörs. Vi bedömer att personalens väl beskrivna synsätt att positivt bekräfta barnen skapar goda möjligheter för barns tilltro till sin egen förmåga och stödjer utveckling av barns sociala kompetens.

Personalen gav många exempel på hur de arbetar med kamratanda och solidaritet där den egna rollen som god vuxen förebild blir tydlig. Exempelvis genom att sträva efter dialog i konflikter förstärks öppenhet och social förmåga. Dramatiseringar används ibland som arbetsmetod för att tydliggöra känslouttryck och bemötanden. Samlingen nämndes även som forum för hur förståelse skapas för de demokratiska värderingarna och där omröstningar exempelvis kan ske. ”Kompistema”, ”kompissol”, ”kompishjärtan” och ”veckans kompis” är varianter på regelbundna arbetssätt personalen beskrev. Några framhöll rutiner och tydliga regler som viktiga för kontinuitet och trygghet framförallt för de yngsta barnen. Att lyfta handen och säga ”stopp” är ett medvetet förhållningssätt som förmedlas till barnen i ambition att öka empati och förståelse för varandra.

När personalen skulle redogöra för hur de praktiskt ger barn möjlighet att bryta traditionella könsrollsmönster blev svaren varierande och relativt få från de fem förskolorna. Det som nämndes som exempel var att man eftersträvar en så könsneutral pedagogisk miljö som möjligt och uppmuntrar till könsrollsöverskridande lekar med yrkesrelaterade utklädningskläder. Då åtagande och arbetssätt finns formulerat i verksamhetsplanen så finns enligt vår mening ambitioner att utveckla en mer genusmedveten pedagogik i praktiken. Ledningen påpekade att genusarbetet är prioriterat som utvecklingsarbete i enheten; att man haft litteraturstudier och gått på föreläsning. På Gröndalsgården finns en utbildad genuspedagog som vi anser att man bör kunna använda mer initierat i arbetet med att ta fram strategier för enheten. Efter samtal med de olika personalgrupperna

bedömer vi att man kommit olika långt i diskussionerna om hur arbetet ska motverka traditionella könsrollsmönster. För att bättre leva upp till sitt åtagande anser vi att personalens tankar och gemensam intern kompetens bör samlas och utvecklas till strategier den här delen av läroplanens uppdrag.

Barn i behov av särskilt stöd

Vi bedömer att enheten har en väl känd och dokumenterad strategi för hur personalen ska gå till väga när de ser att verksamheten har svårigheter att möta barnens behov. Personalen samråder i arbetslaget och sedan med ledningen. Samtal förs med föräldrar och vid behov kan verksamheten söka verksamhetsstöd. I samråd med föräldrar upprättas en handlingsplan för de barn som har behov av resurstöd och planen följs upp regelbundet. Personalen har möjlighet att få handledning och det stöd man behöver av exempelvis specialpedagog som då köps in till verksamheten. Inom stadsdelsförvaltningen finns även en resurssamordnare som kan ge viss konsultation vid behov.

Likabehandlingsplan

Diskrimineringslagen (2008:567) och Skollagen ålägger förskola och skola att inte bara ingripa vid kränkande handlingar utan aktivt förebygga kränkande behandling. Förskolan är skyldig att upprätta en likabehandlingsplan som årligen ska utvärderas och nyupprättas.

Enheten har nyligen upprättat en likabehandlingsplan enligt gällande lagstiftning och vår bedömning är att det finns arbetssätt utifrån enhetens värdegrund som stöder planen. Likabehandlingsplanen omfattar hela enheten och är framtagen utifrån diskussioner i nätverksgrupperna. Vid våra intervjuer kände personalen till planen och relaterade till arbetssätten. Enligt ledningen pågår för närvarande ett förankringsarbete på respektive förskola. Föräldrarna har dock inte varit delaktiga i framtagandet av planen och de föräldrar vi träffade kände inte till den. Inför den årliga utvärderingen av planen bör det framgå när och på vilket sätt föräldrarna görs delaktiga.

Utveckling och lärande

Pedagogiskt innehåll och dess organisation

Verksamhetsplanen anger tydliga kopplingar till läroplanens målområde utveckling och lärande med anvisningar om förväntade arbetssätt. I verksamhetsplanens inledning lyfts även pedagogiska ställningstaganden för verksamheten, vilka bland annat fokuserar på den inre pedagogiska miljön, natur och miljö samt språkutveckling förutom former för kvalitetsutveckling. Avdelningarnas planeringar beskriver konkreta arbetssätt vilket personalen också förmedlade i intervjuerna såsom exempelvis att barn lär av varandra, genom rutiner och att lärandet sker kontinuerligt. Dock relaterade man inte direkt till de områden som fokuseras i verksamhetsplanen. Vi anser att den pedagogiska styrningen i enheten skulle gagnas av att förankra den gemensamma grundsynen och ställningstagandet som utgångspunkt för det pedagogiska arbetets innehåll och struktur. Vi bedömer också att man utifrån detta skulle kunna vidareutveckla ett

mer ämnesövergripande tematiskt arbetssätt där läroplanens målområden vävs in till en helhet.

Vår bedömning är att barnen på de fem förskolorna generellt ges goda förutsättningar för lek och lärande inom ramen för den planerade verksamheten. De fem förskolorna befinner sig i olika utvecklingsprocesser beroende på flera faktorer; exempelvis nystart och varierande stabilitet i arbetslagen. Lekens betydelse är ändå central i beskrivningarna från våra intervjuer och verksamhetsbesök. Vi anser att stort utrymme ges i verksamheten för språkutvecklande arbete, rörelse och motorisk stimulans samt förutsättningar för rollek och socialt samspel. Trygghet i rutiner är viktigt och något man värnar om, speciellt för de yngsta barnen. Personalen beskrev att man eftersträvar mindre grupperingar och även visst tvärgruppsarbete såsom skolförberedelse för femåringarna.

Personalen beskrev att den pedagogiska verksamhetens innehåll organiseras till stor del i fasta grupperingar enligt ett regelbundet mönster. Exempel på veckovis återkommande grupper är rörelse/gymnastik, skogsutflykt, skridskoåkning eller skapande verksamhet. Dessa fasta aktiviteter kompletteras med ett visst temaarbete, lite olika i omfattning förskolorna emellan, dock är temaarbetet många gånger en del av det fasta, tids- och förutbestämda mönstret. Vår bedömning är att där strukturen är relativt vuxenstyrd begränsas delvis barnen möjligheter att påverka den pedagogiska verksamhetens innehåll. Vi anser att förskolornas pedagogiska struktur skulle utvecklas vidare med ett mer utforskande och tematiskt arbetssätt. Det skulle enligt vår mening ge barnen fler tillfällen till eget undersökande och lärande där läroplanens mål omsätts i ämnesövergripande teman utifrån en helhetssyn på lärande. Vid intervjuerna beskrev personalen olika typer av tematiskt arbete där vi anser att avdelningen Snigelns "Hajar", avdelningen Ekans "Sagoberättelser" och avdelningen Andens "Trekanten" är goda exempel på lärande ur ett helhetsperspektiv.

De fem förskolornas pedagogiska miljöer har enligt vår mening kommit olika långt i ambitionen att uppfylla läroplanens intentioner att vara öppna, innehållsrika och inbjudande. Personalen beskrev att miljö och material ska anpassas efter barngruppen och att miljöerna ska vara tydliga och konkreta så att barnen ser vad som erbjuds. Man framhåller ambitioner om att material ska vara tillgängligt så barnen kan ta för sig själva. Tankar finns även om att inte erbjuda för mycket lekmaterial utan hellre skapa rum och miljöer som uppmuntrar till gemensam lek. Både ledning och flera av personalen beskrev arbetet med pedagogiska miljöer som ett pågående utvecklingsområde vilket är en uppfattning vi delar.

Vår bedömning är att flera pedagogiska miljöer på förskolorna är tydliga med tankar kring stationssystem på några avdelningar. Vi anser dock att miljöerna bör vidareutvecklas till att bli mer tillgängliga, kreativa och utmanande med större tillgång till konstruktions- och skapande material, främst för de yngsta barnen. Förskolornas lokalmässiga förutsättningar är väl tilltagna och i vissa fall generösa. Förutom avdelningarnas rum finns på Hamngården, Gröndalsgården och Trekanten kompletterande rörelserum och verkstäder vilket innebär goda

förutsättningar som förskolorna tar vara på, framförallt inom rörelse och motorik. Dock använder inte barnen verkstäderna spontant för skapande utan mer schemabundet enligt personalens beskrivningar. Personalens pedagogiska fokus på att skapa förutsättningar för socialt samspel och rollek tar sig uttryck genom väl tilltagna "hemvrår" som ges stort utrymme i de flesta pedagogiska miljöer. Enligt vår bedömning finns goda exempel på kreativa och tillgängliga pedagogiska miljöer inom enheten bland annat på Gröndalsgårdens avdelningar Duvan, Sparven och Anden.

Vi bedömer att förskolorna delvis har ett utvecklat pedagogiskt arbete med natur och miljö med inslag av ekologiskt perspektiv. Utevistelse ges stort utrymme i verksamheten med besök vid sjön Trekanten, i parker, genom utflykter och lek på egna gårdar. Gröndalsgården har en avdelning för de större barnen som håller på att bygga upp ett arbete med utomhusmetodik. Personalen gav vid intervjuerna exempel på hur barnen ges möjlighet att utveckla förståelse för enkla naturvetenskapliga fenomen och hur naturmaterial tas med hem till förskolan för vidare arbete. Förskolorna har förutsättningar för källsortering, dock deltar inte barnen i någon större utsträckning. Detta är ett område man generellt vill vidareutveckla och som vi anser att man har goda förutsättningar för.

När det gäller förskolans mångkulturella uppdrag beskrev inte personalen någon uttalad strategi för hur det omsätts i praktiken; mycket med hänvisning till att barngrupperna inte är mångkulturella och få barn är flerspråkiga. Personalen gav vissa exempel såsom att räkna och sjunga på olika språk vilket vi på ett positivt sätt såg exemplifierat i praktiken på avdelning Sländan. Vi anser dock att förskolorna bör diskutera och konkretisera vad det innebär att omsätta läroplanens intentioner med att "förbereda barnen för ett liv i ett alltmer internationaliserat samhälle". Man bör dokumentera strategier för det mångkulturella uppdraget och hur det inkluderar grunder för arbetet med flerspråkighet. Ledningen framhöll området som ett viktigt åtagande och har i nätverksgrupperna väckt frågan om hur uppdraget kan omsättas och på ett naturligt sätt integreras. Enligt verksamhetsplanen ska en inventering genom så kallade språkdömaner ske av behovet av modersmålsstöd. Något som ska återkopplas regelbundet i åtagandet.

Språk och kommunikation samt logiskt tänkande

Enheten har som pedagogiskt åtagande "att erbjuda barnen en språkstimulerande miljö där vuxna är förebilder och ger barnen möjlighet att skapa begrepp, sätta ord på vad de gör och vad som sker". Vi bedömer att enheten skapar goda förutsättningar för att uppfylla åtagandet och att personalens beskrivna språkutvecklande arbetssätt är en styrka för verksamheten. Personalen skildrade ett förhållningssätt där vikten av att vara närvarande, lyssna och samtala med barnen framhölls. Sång, rim och ramsor och sagoläsning sker dagligen och barnens litteratur är oftast tillgänglig. Sagopåsar och flanosagor är exempel på stödmaterial i samlingen. Bokstäver och ordbilder finns anslagna och skrivhörnorna anordnade för att locka till att utforska skriftspråket. Goda exempel på dokumenterat språkutvecklande arbete såg vi exempelvis på avdelningen Sländan samt avdelningen Ekans "Sagoberättelser", men generellt beskrev alla intervjugrupper språkarbetet på ett mångfacetterat sätt. Stadsdelsförvaltningen har

nyligen initierat kartläggningmaterialet TRAS – tidig registrering av språkutveckling, som arbetsverktyg och Hamngården är pilotförskola i detta arbete. En personal därifrån är enhetens representant i förvaltningens och stadens TRAS-grupp.

Material som utvecklar och utmanar det matematiska tänkandet finns i varierande grad och med skiftande tillgänglighet på avdelningarna. Vid intervjuerna betonade personalen främst alla vardagliga tillfällen då barnen räknar och sorterar där matematik vävs in i meningsfulla sammanhang. Exempelvis beskrev avdelning Valrossens personal ett matematikprojekt kring former och begrepp som fallit väl ut. Material för bygg och konstruktion erbjuds tillgängligt men i relativt sparsam omfattning särskilt hos de yngsta barnen. Vi anser att material som ger barnen möjligheter att exempelvis väga, mäta, sortera och experimentera självständigt kan synliggöras och kompletteras ytterligare. Där ser vi de avdelningar som utvecklat sand- och vattenbord med bra tillgänglighet som goda exempel.

Pedagogisk dokumentation

Personalen beskrev att de använder dokumentationen främst för återkoppling till barnen och för att åskådliggöra verksamheten för föräldrarna vilket vi bedömer som framgångsrikt eller på god väg att bli. Den dokumentation som beskrevs och visades skildrar främst aktiviteter, utflykter och barnens alster men även delvis temaarbeten. Förskolorna har lagt stort fokus på att dokumentera det enskilda barnets lärande i portfoliopärmar som har ett internt gemensamt flikssystem som struktur. Vi bedömer att den pedagogiska dokumentationen genom portfolion synliggör och påvisar viss progression i barns lärande, exempelvis inom språkutveckling. Dock anser vi att man kommit olika långt med sina ambitioner och sitt arbete med detta förskolorna emellan. Exempel på initierat portfolioarbete beskrevs på avdelningarna Valrossen och Sländan där man gärna ser att portfolion används vidare i skolans verksamheter. Gröndalgården beskrev även hur de påbörjat arbetet med att inom förskolan diskutera portfolions struktur och innehåll. Vi bedömer vidare att förskolorna kan vidareutveckla den pedagogiska dokumentationen till att mer aktivt användas i det pedagogiska arbetet, som underlag för reflektion, självvärdering och planering samt utveckling av verksamheten. Enligt Skolverkets allmänna råd, Kvalitet i förskolan framgår att ”pedagogisk dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg för att synliggöra och granska den egna praktiken och som bygger på ett gemensamt reflektionsarbete” .

Barns inflytande

I verksamhetsplanen finns ett åtagande om ”att stödja och främja barns inflytande och delaktighet”. I formulerade arbetssätt nämns ”intervjuer för att få kunskap om barnens intresse och egna tankar” vilket även personalen i stort bekräftade vid samtalen. Vår bedömning är att personalen genom sitt välgrundade arbete med normer och värden, sitt relationsinriktade arbetssätt, ger barnen förutsättningar till inflytande; dock inom ramen för den planerade verksamhetens innehåll. Vi anser att barns möjligheter att samarbeta, att uttrycka tankar och åsikter är goda. Barnen

ges enligt vår mening förutsättningar att utveckla förståelsen för demokratiska principer.

”I arbetet med delaktighet och ansvar medverkar barnen i förskolans dagliga aktiviteter och rutiner utifrån förmåga” är ett citat från verksamhetsplanens arbetssätt som personalen tydligt relaterade till. Personalen gav generellt sett flera exempel på vad och hur barnen kan välja på inom ramen för veckans aktiviteter såsom exempelvis vilken park respektive skogsglänta man ska gå till, välja saga eller sång vid samlingen, vilken aktivitet eller kamrat man vill arbeta med. Några avdelningar har flytande tider vid mellanmål för att öka flexibiliteten. Att ställa frågor till de äldre barnen och att vara lyhörd för de yngsta barnens vilja framhölls som metod av en del personal. Exempelvis använder vissa arbetslag ”aktivitetskort” som möjlighet för barnen att välja mellan olika förberedda aktiviteter samt att barnintervjuer är regelbundet återkommande.

De pedagogiska miljöerna är över lag relativt tillgängliga med möjligheter för barnen att välja material eller aktivitet även om vi anser att det delvis kan vidareutvecklas, främst för de yngre barnen. Här kan vi se att de fem förskolorna kommit olika långt även om ambitioner och tankar finns om tydliga och åtkomliga pedagogiska miljöer. I våra samtal med personalen relaterade man generellt i liten utsträckning till den pedagogiska miljön som en förutsättning för barns inflytande.

Vi anser att den pedagogiska struktur som beskrevs är förhållandevis vuxenstyrd vilket delvis begränsar möjligheter för barnen att påverka sin vardag. Enligt vår mening bör man vidareutveckla barns möjligheter att påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och hur de kan delta i utvärderingen för att bättre uppfylla läroplanens intentioner. Återkopplingen till barnen om vad deras inflytande lett fram till kan exempelvis tydliggöras genom att utveckla den pedagogiska dokumentationen vidare.

Förskola och hem

Enhetens åtagande inom området är att ”skapa en god samverkan mellan förskolan och hemmet”. Vår bedömning är att enheten har strategier för samverkan mellan förskola och hem som även är omsatta till arbetssätt. Detta gör att enheten i stort lever upp till riktlinjerna inom läroplansområdet. Dock bör enheten enligt vår mening på ett mer systematiskt sätt ta tillvara föräldrarnas synpunkter i utvärderingen.

Vi anser att personal och ledning gav goda beskrivningar av hur de eftersträvar att informera föräldrarna om verksamhetens innehåll och hur den hänger samman med läroplanen och enhetens åtaganden. Inför inskolningen bjuder förskolorna in till ett informationsmöte för föräldrarna. Under inskolningen bjuder ledning in till ett möte där får föräldrarna övergripande information om enheten och stadsdelen. Förskolorna använder sig av en inskolningsmodell där föräldern aktivt deltar och får inblick i verksamheten genom att delta hela dagar. Efter inskolningen genomförs ett uppföljningssamtal med en utvärdering.

Personalen framhöll att den dagliga kontakten är viktigast och hur de la stor vikt vid mottagande och bemötande. Alla avdelningar har ambitionen att informerar med hjälp av veckokalender och månadsbrev, vid övergripande förändringar ger även ledningen ut skriftlig information. Dokumentationen framhölls av personalen som ett viktigt sätt att synliggöra verksamheten, bland annat i barnets portfolio.

Vi bedömer att enheten har varierade former för föräldrasamverkan vilket ger goda förutsättningar för föräldrarnas delaktighet. Föräldrarna bjuds in till ett föräldramöte i början av höstterminen där bland annat enhetens verksamhetsplan med åtaganden presenteras och diskuteras. Enheten har ett gemensamt förskoleråd där ledning, föräldra- och personalrepresentanter ingår. Dessa träffas en till två gånger varje termin på dagtid men kan även träffas flera gånger vid behov. Dessutom bjuder förskolorna in till föräldrafika, vernissage, filmvisning och firanden av olika traditioner. Utvecklingssamtal erbjuds minst en gång per läsår, på några av förskolorna varje termin. Som underlag för samtalet använder personalen på de flesta förskolorna material som tagits fram med utgångspunkt från "Röda tråden", ett dokument som utvecklats tillsammans med skolorna i området år 2004. Föräldrarna får en inbjudan och ett eget underlag inför samtalet, det följs även upp med en särskild utvärderingsblankett. De flesta förskolorna har med barnets portfolio i samtalet. "Röda tråden" är ett enligt vår mening ett omfattande och detaljerat material. Vi vill här framhålla det som framgår i Skolverkets allmänna råd, Kvalitet i förskolan: "Som underlag för samtalet kan personalen ha olika former av dokumentation som visar på vilket sätt *förskolan* bidragit till barnets trivsel, utveckling och lärande".

Ledning och personal framhöll hur de är öppna för synpunkter i vardagen för att föräldrarna ska kunna vara delaktiga i utvärderingen av verksamheten. De beskrev även föräldragruppen som intresserad, engagerad och konstruktiv. Vår bedömning är dock att föräldrarnas konstruktiva synpunkter bör tas tillvara på ett ännu mer systematiskt sätt som ett underlag för utvärderingen av verksamheten och enhetens åtaganden. I intervjuerna beskrev personalen hur de tog tillvara föräldrarnas synpunkter från förskoleråd, föräldramöten och utvecklingssamtal men att detta mest skedde muntligt och togs upp på avdelningsplaneringar eller avdelningsmöten. Skriftliga sammanställningar för hela förskolan eller enheten gjordes sällan.

De föräldrar vi mötte hade i stor utsträckning fått den förskola de önskat för sina barn och var allmänt nöjda med hur samarbetet fungerade. De uppskattade föräldramöten och utvecklingssamtal vilka beskrevs som ambitiösa och informativa. Även de olika typer av samkväm och traditioner som inbjuds till uppskattades. Föräldrarådet upplevdes som ett bra forum för övergripande frågor men vissa frågor saknade enligt några få föräldrar ett tydligt forum. Exempelvis efterfrågade dessa föräldrar mer kommunikation med ledningen kring personalomsättning och rekrytering. Föräldrarna upplevde att personalomsättningen på några av förskolorna bland annat påverkat information och utvecklingssamtal. Ledningen framhöll dock att man är mån om att informera föräldrarna vid rekrytering och förändringar, något vi fick goda beskrivningar av.

Samverkan med förskoleklass, skola och fritidshem

Vår bedömning är att det finns samverkansformer och väl fungerande rutiner för övergången mellan förskolan och skolans verksamheter. Enheten har ett åtagande kring övergången från förskola till skolans verksamheter och personalen beskrev i intervjuerna inarbetade former för samverkan och rutiner för övergången. Samverkan sker mest med Gröndalsskolan och Ekensbergsskolan. Samarbetet har sin grund i arbetet med att ta fram det gemensamma styrdokumentet för förskolor och skolor i Gröndal, "Röda tråden", som utarbetades 2004.

Föräldrarna erbjuds ett avslutningssamtal på förskolan där barnets förskoletid summeras och övergången till skolan förbereds. Därefter inbjuds föräldrarna att delta i ett trepartssamtal där även skolans personal är med, något som oftast genomförs. Detta anser vi att förskolorna ska fortsätta eftersträva för att överbrygga verksamheternas olika sekretess. För barn i behov av särskilt stöd genomförs flera samtal och vid dessa är ledning och specialpedagoger närvarande.

Förskolorna besöker skolorna med barnen två gånger, därefter går föräldrarna även en gång med sina barn. Några förskolor har återträff för sexåringarna i oktober. Personalen beskrev att skolans personal är lyhörda för förskolans erfarenheter men då främst kring det sociala samspelet. Barnets portfolio lämnas över till barn och föräldrar som uppmanas att ta med den till skolan. De föräldrar vi mötte som haft erfarenhet av barn som gått över till skolan bekräftade bilden av en väl fungerande överlämning.

TILL SIST

Ledning och personal i Gröndals förskoleområde har med öppenhet och stolthet tagit emot oss och visat upp sin verksamhet. Det finns gamla anor i enheten men den har växt de senaste åren och Karlavagnen känns fortfarande präglad av nystart där relationer och förtroendeskapande just nu står i fokus.

Den pedagogiska verksamhetens innehåll fokuserar mycket på leken och sociala relationer, här fick vi många goda beskrivningar och exempel. Närheten till naturen utnyttjas och man satsar mycket på rörelse och språkutveckling. Andra starka sidor är den tydliga organisationen och mötesstrukturen som bidrar till att utveckla en lärande organisation och till att man kan stötta varandra i enheten. Det är lätt att få syn på verksamheten i den dokumentation som finns och vi uppfattar att det finns stort engagemang och intresse bland föräldrarna. Samverkan med skolans verksamheter fungerar enligt vår mening ovanligt bra och både ledning och personal uppskattar stadsdelsförvaltningens kompetensutveckling.

Vi har bland annat föreslagit att de pedagogiska miljöerna bör vidareutvecklas och kompletteras för att utveckla verksamheten ännu mer, här ser behoven olika ut på avdelningarna. Vi anser att även de väl utvecklade delarna av verksamheten skulle gagnas av ett mer ämnesövergripande tematiskt arbetssätt och att den pedagogiska dokumentationen kan få fler användningsområden än den redan har idag. Arbetet med mångkultur, genus, barns inflytande och det systematiska kvalitetsarbetet kan också utvecklas vidare.

Vår bedömning är att det finns bra förutsättningar för förskolorna att utveckla verksamheten vidare utifrån den goda grund som redan finns, något rapporten är avsedd att bidra till. Flera av de utvecklingsområden vi föreslår är redan uppmärksammade och påbörjade.

Förskoleinspektörer

Hans Dahlin, rapportansvarig

Birgitta Magnusson